

ЛИПОВЈАНСКИ ПИСАНИКИ LIPOVLJANSKE PISANICE

Алекса Павлешин / Aleksa Pavlešin

Для ілюстрування обклашки оброблений знімки писанок в цій книжці представлених авторок. | *Za ilustriranje omota obrađene su fotografije pisanica autorica koje su predstavljene u ovoj knjizi.*

ЛИПОВЛЯНСЬКІ ПИСАНКИ

LIPOVLJANSKE PISANICE

Алекса Павлешин:

ЛИПОВЛЯНСЬКІ ПИСАНКИ

Видавець:

Товариство української культури

Колекція писанок зібрана
з допомогою членів КПТУ
«Карпати» з Липовлян

Відповідальний: Алекса Павлешин

Головний і технічний редактор:
Алекса Павлешин

Фотографії: Алекса Павлешин

У праці на терені допомогли:
Нада Федак,
Анна Холовчук
Славица Павлешин

Фаховий консультант:
о. Іван Гринишин

Коректор української мови:
с. Адріяна Томків, ЧСВВ

Переклад, коректура, дизайн,
рисунки символів (крім лемківських)
і комп'ютерна підготовка:
Алекса Павлешин

Цифровий друк: ПРОДІЇТАЛ

Випуск: 200 примірників

*Видання фінансувала Рада
національних меншин РХ*

Aleksa Pavlešin:

LIPOVLJANSKE PISANICE

Izdavač:

Društvo za ukrajinsku kulturu

Zbirka pisanica je prikupljena uz pomoć
članova KPDU „Karpati“ iz Lipovljana

Za izdavača: Aleksa Pavlešin

Glavni i tehnički urednik:
Aleksa Pavlešin

Fotografije: Aleksa Pavlešin

Na terenu su pomogli:
Nada Fedak
Anna Holovčuk
Slavica Pavlešin

Stručni konzultant:
o. Ivan Grynyszyn

Lektor za ukrajinski:
s. Adrijana Tomkiv, osbm

Prijevod, korektura, dizajn, crteži
simbola (izuzev lemkiivskih),
računalna priprema i prijelom:
Aleksa Pavlešin

Digitalni tisak: PRODIGITAL

Naklada: 200 primjeraka

*Tiskano finansijskom potporom
Savjeta za nacionalne manjine RH*

ISBN 978-953-99578-4-9

*Присвячено берегиням
рідних звичаїв у діаспори*

*Posvećeno čuvaricama
rodniih običaja u dijaspori*

Алекса Павлешин

Aleksa Pavlešin

ЛИПОВЛЯНСЬКІ ПИСАНКИ

LIPOVLJANSKE PISANICE

Загреб, квітень 2009 р.
напередодні Великодня

Zagreb, travanj 2009.
uoči Uskrsa

Час до часу я заїжджав у Липовляни лиш на деякі з численних культурних заходів, так що стрічався лиш з такою традиційною культурою, яку представляють на сцені. Тому зовсім недавно помітив незвичайні писанки, які були виставлені у часі одного такого святкування. Коли довідався, що такого розмальовування писанок не практикують інші національні меншини, ані домінуюче оточення, то відчув, що то б могло мати глибше значення від локального. Але знайти добрий слід було важче. Усе-таки спонукаючи бажанням хоч фактографічно зберегти етнічні скарби, які зникають, хоч я не етнограф, вирішив записати це народне мистецтво. Було це те саме бажання, яке мене недавно спонукало видати лемківсько-хорватський словничок. Як мені відомо, це єдиний такий словник з іншою референтною мовою, бо з огляду на те, що лемківська говірка є в складі української мови, лемківсько-українські словники «не враховуються». Дивно, що, наперекір нерозумінню, це бажання не згасло, бо багато хто вважав, що для тої горсточки липовлянських лемків, котрі вже й так не говорять по-лемківськи, словник більше ані не потрібний. Ледве не «втопили» мене в малодушності через важку, але, на їхню думку, безкорисну роботу. Та маючи на увазі, що малярство і писанки зокрема мають свою універсальну мову і ясну естетику, я все-таки вирішив записати про ці виняткові мистецькі мініатюри. Зокрема і тому, що відкрив, що ці писанки – рідкісний, не зниклий ще специфічний витвір традиції лемків, котрі, як здається, перебувають в останній фазі асиміляції, зокрема в такій малій громаді в Липовлянах. І знову, незважаючи на опір, здійснив це за допомогою жінок-берегинь народної традиції. Велика подяка їм і всім, які мали розуміння і допомогли видати цю книжечку.

Алекса Павлешин

S vremena na vrijeme, u Lipovljane sam navraćao tek na neku od brojnih kulturnih manifestacija, tako da sam se susretao samo s onom tradicijskom kulturom koja se predstavlja na sceni. Zato sam tek nedavno primijetio vrlo zanimljive i neobične pisanice izložene u jednoj takvoj prigodi. Kada sam saznao da ovakvo oslikavanje nije svojstveno i drugim lipovljanskim nacionalnim manjinama, a ni većinskom okruženju, osjetio sam da bi to moglo imati značaj dublji od lokalnog. No, naići na pravi trag, bilo je već teže. Ipak, povučen željom da, unatoč sasvim drukčijoj vokaciji, bar faktografski ipak otrgnem zaboravu etničke vrednote u nestajanju, odlučio sam zabilježiti taj vid narodne umjetnosti. Bila je to ona ista želja koja me je navela da nedavno tiskam rječnik lemkivskog govora, koliko mi je poznato, jedini takav rječnik s referentnim drugim jezikom, s obzirom da je kao govor u okrilju ukrajinskog, onda se lemkivsko-ukrajinski „ne računa“. Začudo, ta želja nije bila sasvim umrtvljena, unatoč nerazumijevanju i trnovitom putu, jer mnogi su smatrali da za ono malo lipovljanskih Lemka, koji su uz to i prestali govoriti po lemkivski, rječnik više nije ni potreban. Skoro s u me utopili u malodušnosti zbog teškog ali, po njima, beskorisnog posla. Ipak, imajući na umu da likovnost ima svima razumljiv univerzalni jezik i estetski ugodaj, odlučih se zabilježiti ove izuzetne pisankarske minijature, pogotovo što sam uspio pronaći da su one rijetki preživjeli specifikum tradicije Lemka, koji su izgleda i inače u završnom procesu asimilacije, a pogotovo u ovako maloj skupini u Lipovljanima. I ponovno, unatoč otporima, učinih to uz pomoć žena-čuvarica narodne tradicije. Hvala im, a također i svima koji su pridonijeli realizaciji ili su imali razumijevanja za izdavanje ove knjižice.

Aleksa Pavleštin

Диво писанки

Šarolija pisanice

В Україні археологи винайшли писанки з кераміки, яка походить з 1300 р. до н.е. Вони нав'язані на традицію ди-зайну єгипетської кераміки з 1500 р. до н.е., та символи трипільської культури в Україні з періоду 3000 р. до н.е..

У дохристиянському часі українці прославляли своїх поганських богів від-повідно до культу сонця і бога сонця Да-жбога, який після зими повертав світло й тепло, щоб знов усе зазеленіло та щоб люди могли займатися хліборобством. У тому контексті відбувалися і весняні свя-ткування в часі весняного рівнодення. Тоді Дажбогу приносили дари, між якими і писанки, які дарували і один одному.

Після того, як князь Володимир 988 р. прийняв християнство як офіційну релігію, люди не так легко розлучалися зі своїми старими звичаями, зокрема святом весни.

У щоденнім житті українця писанка має силу амулета. Цінність писанки не лише в тому, що вона служить як дарунок або окраса свята, а і в тому, що вона захищає від зла. Українські гасди вірять, що їм писанка приносить щастя і захищає здоров'я членів сім'ї та домашніх тварин. Вирішення проблеми подала сама церк-ва, пов'язуючи поганські звичаї з новими християнськими символами. Весняні свят-кування залишилися, але тепер вони бу-ли в честь Великодня. Продовжили також ви-готовляти, малювати й дарувати писанки.

Що таке писанка? Українці мають ще один спосіб прикрашування яєць. Це кра-шанки – варені яйця, фарбовані фабрич-ними або природними барвниками, при-крашені притулюванням листків рослин підчас фарбування або виструганими вист-ргом мотивами. Такі яйця їдять і дають ді-тям для забави. На відміну від них, для писанок використовуються сирі яйця, бага-то прикрашені і не вживаються для харчу-вання. Їх зберігають або дарують з щирими побажаннями. У новішому часі і писанки інколи варені, але прикрашають їх потім.

Arheolozi su u Ukrajini pronašli kera- mičke pisalice koje potječu oko 1300 god. p.n.e.. One se nadovezuju na dizajn s egipatske keramike iz perioda 1500 god. p.n.e., i na simbole iz trypiljske kul- ture u Ukrajini iz perioda 3000 god. p.n.e..

U pretkršćanstvu, Ukrajinci su slavili svoje poganske bogove, a sukladno kultu sunca, i boga sunca Dažboga, koji je na- kon zime zemlji vraćao svjetlo i toplinu, da bi ponovno sve zazelenjelo i da bi se ljudi mogli baviti poljodjelstvom. U tom smislu su bile i proljetne svečanosti u vrijeme rav- nodnevnicе. Tada su se Dažbogu prinosili darovi, među kojima i pisalice kojima su se ljudi i međusobno darivali.

Nakon što je knez Vladimir 988. god. uveo kršćanstvo kao službenu religiju, ljudi se ipak nisu lako odricali davnih običaja, među kojima i proljetnih svečanosti.

Ukrajincima, u svadanjem životu, pi- sanica ima i moć talismana. Značaj pisa- nice nije samo u prijateljskom darivanju ili svečanosti jer ona nosi i zaštitu od zla. Ukrajinski domaćini vjeruju da im pisanica u dom donosi sreću, jer ona ima zaštitnu moć za zdravlje ukućana i domaćih životi- nja. Rješenje je dala sama crkva povezi- vanjem tradicije s novim kršćanskim sim- bolima. S obzirom na vremensku koinci- denciju, i dalje su bila proljetna slavlja, ali sada u čast Uskrsa. Tako se nastavilo i s izradom i darivanjem pisanica.

Što je to pisanica? Ukrajinci imaju i još jedan vid ukrašavanja jaja. To su „krašanky“ (krašenice) – kuhana jaja, obo- jena prirodnim ili tvorničkim bojama, ukra- šena priljepljivanjem listića raslinja za vri- jeme bojanja, ili pak naknadnim struga- njem boje (grecanjem). Ovakva jaja se koriste za jelo i djeci za igru. Za razliku od njih, pisanica u načelu nije kuhana, bogato se oslikava i ne služi za jelo već za čuva- nje ili uskršnje darivanje uz lijepe želje. U novije vrijeme, i pisalice su ponekad ku- hane, ali se ukrašavanje obavlja naknadno.

Писанка – це переважно куряче або гусяче яйце, фарбоване у холодними природними або фабричними фарбами, багатом оздоблене деякими з понад сотні традиційних символів або мініатюрними малюнками, як виразом мистецького натхнення автора. Звичайно, і тут збережена прадавня традиція, але в християнські часи додані відповідні символи: церковці, хрести, риби тощо.

Техніка розпису складається переважно із захисту частин яйця від нанесення одної або більше барв писанням візерунків розтопленим воском, який пізніше переважно стирають. Виписування воском роблять мініатюрною лішкою, шпилькою, застромленим або плескатиим патичком. Паралельно з давнім реалістичними або містичними ідеограмами поступово розвинувся і специфічний мистецький вираз у формі мініатюри. Якраз цим і відрізняються писанки по регіонах, а і по авторах. Особливою красою у цьому відзначаються гуцульські писанки, але своєю естетикою і особливістю виразу не менше цікаві й інші, як, наприклад, квіткові мотиви на писанках з Дніпропетровщини, а та-кож і другі мотиви з інших регіонів України.

Оскільки липовлянські писанки є головною темою цього видання, то важливо згадати писанки українського субетносу лемків. З огляду на те, що після негуманної акції «Вісла» Лемківщина як регіон населення лемків більше не існує, властивості лемківської традиції можна спостерігати лиш роздрібно по регіонах депортації. Одна з добре збережених перлин є окремий спосіб розпису писанок, якого нема в решта українців, ані в інших народів (крім частини литовців, які цей спосіб пербрали від лемківського взірця). Розтягнутою краплею воску, як основного елемента, розмальовуються багаті фантастичні форми. Щодо крапельки: чи то дощ, чи зернятко вівса, чи сльоза – залишається етнографічною загадкою.

Pisanica je pretežito kokoške ili gušćije jaje, na hladno obojeno prirodnimi ili tvorničkim bojama, bogato ukrašeno nekima od preko stotinu tradicijskih simbola, ili pak likovnim minijaturama kao izrazom umjetničkog nadahnuća autora. Naravno, i tu je zadržana pradavna tradicija, ali su u kršćansko vrijeme dodani i njemu svojstveni simboli poput crkvice, križeva, ribe i sl.

Tehnika ispisivanja ukrasa se uglavnom sastoji u zaštiti od nanošenja jedne ili više boja, što se postiže iscrtavanjem likova rastaljenim voskom koji se kasnije najčešće i uklanja. Ispisivanje, tj. nanošenje voska se obavlja minijaturnim ljevkom ili pak pribadačom, zašiljenim ili plosnatim štapićem. Usporedno s davnim realističnim ili mističnim ideogramima, spontano se razvio i specifičan umjetnički izražaj u formi minijaturizma. Upravo po tome se pisanice najviše i razlikuju po regionima, a i po samim autorima. U tome, posebnu ljepotu imaju huculske pisanice, no svojom estetikom i specifičnošću izraza jednako su zanimljive i druge, poput npr. cvjetnih motiva na pisanicama iz okoline Dniproperetrovska, te drugih specifičnih motiva ostalih regiona Ukrajine.

Zbog lipovljanskih pisanica, kao glavne teme ove publikacije, treba posebno spomenuti pisanice ukrajinskog subetnosa Lemka. S obzirom da nakon nehumane akcije „Visla“, Lemkivščyna kao postojbina Lemka više ne postoji, svojstvenost lemkivske tradicije može se pratiti tek rascjepkano po područjima deportacije. Jedna od dobro očuvanih specifičnosti je poseban način oslikavanja pisanica, koji se ne susreće kod drugih Ukrajinaca, niti kod drugih naroda (osim što su ovu tehniku dijelom preuzeli Litvanci). Pomoću izdužene kapljice voska, kao osnovnog elementa, oslikavaju se brojni vrlo maštoviti likovi. Glede kapljice, je li to kiša, zrno ovsa ili suza – ostaje etnografska zagonetka.

На відміну від інших субетносів і регіонів України, лемки відрізняються специфічною технікою в писанкарстві. Хоч використовують космо-, фіто- і зооморфні мотиви, усе ж таки переважає орнаментика, зумовлена розмальовуванням розтягнутою краплею розтопленого воску, яку наносять шпилькою. Символіка кольорів простіша, бо розмальовують одним або двома кольорами. Щодо кольорів, то використовують жовтий, червоний, коричневий і синій. В останніх десятиліттях писанки фарбують і в чорне – колір трауру, пояснюючи, що це в знак пам'яті на примусову депортацію лемків з Лемківщини в Польщі 1947 р. – акція «Вісла».

Za razliku od ostalih subetnosa i područja Ukrajine, Lemki imaju svoj vrlo prepoznatljiv stil oslikavanja pisanica. Iako koriste kozmo-, fito- i zoomorfne motive, ipak znatno prevladava ornamentika uvjetovana tehnikom oslikavanja razvučenom kapljicom rastaljenog voska, koji se nanosi zaoštrenim štapićem ili pribadačom zabodenom u drveni držak. Simbolika boja je nešto jednostavnija, jer je oslikavanje uglavnom u jednoj ili dvije boje, od kojih se koristi žuta, crvena, smeđa i plava, a posljednjih desetljeća i crna – kao boja tuge. (Tumači se, da je to u znak sjećanja na prinudnu deportaciju Lemka iz Lemkivščine u Poljskoj 1947. god. - akcijom „Visla“.)

Простіші декоративні мотиви з крапками

Jednostavni dekorativni motivi s kapljicama

Крапки розміщені в стрічки

Kapljice uređene u vrpce

Складніші декоративні мотиви у формі розети, круга і зірки

Složeniji dekorativni motivi u obliku rozete, kruga i zvijezde

Викорисовані ілюстрації з web.mac.com

Iskorištene su ilustracije s web.mac.com

Символіка писанок

Символ, як універсальна мова, відомий ще з трипільської культури, де стрічається на кераміці, розписаній ідеограмами. В основному на них базуються українські символи. Між більш відомими є український меандр або безконечник, який символізує циклічність природи і життя. Інші зразки містять мотиви такі, як коло, хрест, зірки, або матеріальні символи, як гілка, колосок, олень, баран, птаха...

Символ на писанці – це ідеограм, код, який криє тайну культури. Набагато яскравіше від слова виражає любов, щастя, надію, страх, тугу і т.д.

Символи поділяються на: космоморфні (різні лінії, круг, зірка, дохристиянські типи хреста тощо); фітоморфні (колосок, дерево, гілка, цвіт ...) і зооморфні (когут, птаха, олень, риба ...).

Можна класифікувати і на символи християнського та символи дохристиянського періоду (а цей другий поділити на підгрупи: святкування культу сонця або слов'янських поганських богів, таких як Сварог, Дажбог, Перун або Велес), або на історичні, що мають зв'язок з старовинним орнаментом; самобутньо-нові та випадкові орнаменти як результат натхнення автора.

Разом з мотивами, додаткову символіку мають і кольори:

Білий означає невинність, народження.

Жовтий – світло, чистота, врожай, гостинність, любов і приязність.

Зелений – весна, воля, плідність, здоров'я й надія.

Червоний – огонь, добродійність, активність, слава сонця, життя й любові. У християн означає Божу любов і мuku Христову.

Коричневий – мати земля, прогрес.

Синій – небо, повітря, правда, вірність, краще життя й надія.

Фіалковий – віра, терпеливість і надія.

Simbolika pisanica

Simbol, kao univerzalni jezik, poznat je još od trypiljske kulture gdje se susreće na keramici bogato oslikanoj ideogramima. Ukrajinski simboli se u mnogome baziraju na ovim ideogramima. Među poznatijima od njih je ukrajinski meandar ili beskonačna linija, koji simbolizira cikličnost prirode i života. Drugi primjeri sadrže motive poput kruga, križa, zvijezde, ili pak materijalne simbole poput grančice, klasja, jelena, ovna, ptice.

Simbol na pisanici je ideogram, kôd, koji krije tajnu kulture. Puno izražajnije od riječi predstavlja: ljubav, sreću, nadu, strah, tugu itd.

Glavna klasifikacija simbola je na: kozmomorfne (razne linije, krug, zvijezda, pretkršćanski vidovi križa ...); fitomorfne (klas, drvo, grančica, cvijet ...) i zoomorfne (pijetao, ptica, jelen, riba...).

Klasifikacija se može obaviti i na kršćanski, te pretkršćanski period (a ovaj drugi na podgrupe, npr. slavljenja sunca ili slavenskih poganskih bogova poput Svaroga, Peruna ili Velesa), ili pak na povijesnu ornamentiku koja ima pouzdanu vezu s davnom simbolikom, neovisnu suvremenu i slučajnu ornamentiku, kao rezultat spontanog nadahnuća autora.

Uz oslikane motive, dodatnu simboliku imaju i boje. Njihovo značenje je:

Bijela – nevinost, rođenje

Žuta – svjetlo, čistoća, urod, gostoprimstvo, ljubav i prijateljstvo

Zelena – proljeće, sloboda, plodnost, zdravlje i nada

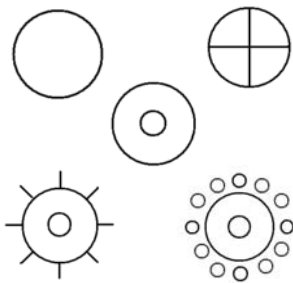
Crvena – vatra, dobrotvornost, aktivnost, slava sunca, života i ljubavi. U kršćanstvu označava Božju ljubav i muku Kristovu.

Smeđa – majka zemlja, napredak

Plava – nebo, zrak, istina, vjernost, bolji život i nada

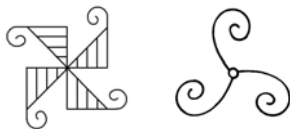
Ljubičasta – vjera, strpljenje i nada

Круг представляє цілісність, послідовність, циклічність у природі і всесвіті. У дохристиянських часах коло як символ сонця, яке є центром всесвіту, означало плідність та перемогу над злом і п'ятою. Тому і веснянки танцювали в колі.

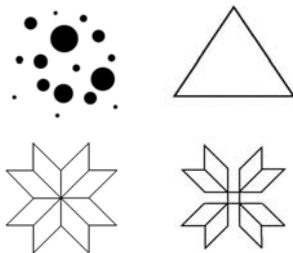
Круг predstavlja cjelovitost, kontinuitet i cikličnost u prirodi i univerzumu. U pretkršćanskim vremenima, kao simbol sunca koje je središte univerzuma, značio je plodnost, te pobjedu nad zlom i tamom. Zato su u proljetnim svečanostima pre-vladavali plesovi u krugu.

Давня свастика, зігнена вліво, має позитивне значення природного потоку часу й подій, а трипод магичне значіння числа три.

Drevna svastika, svi-nuta ulijevo, ima pozitivno značenje prirodnog toka vremena i zbivanja, a tripod magično značenje broja tri.

Крапки – це знаки майбутнього, а ідеограм зірки і розети означає життя, джерело світла, красу і довершеність. У християнстві зірка є знаком Христового народження і Божої любові, а трикутник – Св. Трійці.

Točke su odrednice budućnosti, a ideogram zvijezde i rozete označava život, izvor svjetla, ljepotu i savršenstvo. U kršćanstvu, zvijezda je znak Kristovog rođenja i Božje ljubavi, a trokut Svetog Trojstva

Рівна лінія означає вічне життя, хвиляста – сушу і воду, зубчата – огонь як енергію життя, а меандр – гармонію.

Ravna crta znači vječni život, valovita – kopno i vodu, pilasta – vatru kao životnu energiju, a meandar – harmoniju.

Сито – гуцульський знак відокремленості добра від зла.

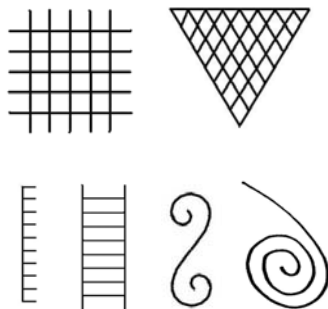
Кошик – скарбниця знання й уміння.

Гребінь – правильний порядок речей.

Драбина – вирішення щоденних турбот.

Сувій – оборона і захист.

Спіраль – містерій життя і смерті.

Sito - huculski simbol odijeljenosti dobra od zla

Košara - riznica znanja i umijeća

Češalj - ispravan por redak stvari

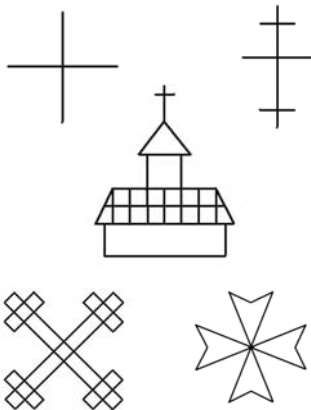
Ljestve – rješavanje svakdanjih problema

Svitak – označava obranu i zaštitu

Spirala – misterij života i smrti

Різні типи хрестів є християнськими ознаками, а особливо популярний Андріївський хрест.

Церква (формою – дерев'яна, із західної України) символізує загальні прикмети християнства, а особливо, відокремлення добра від зла.

Razni vidovi križeva su kršćanske oznake, a posebno je popularan Andrijin križ.

Crkva (po obliku – drvena, iz zapadne Ukrajine) simbolizira opće odlike kršćanstva, a posebno odijeljenost dobra od zla

Колоски жита – непорочність Богоматері, дохристиянський символ достатку, а rado використують і листя фруктів як символ багатого врожаю.

Дубовий листок – сила й витривалість.

Огірок символізує збереження життя, бо містить багато води.

Сосна – вічна зелень, сила, сміливість, ріст, вічне життя.

Розгалужене дерево – дерево життя.

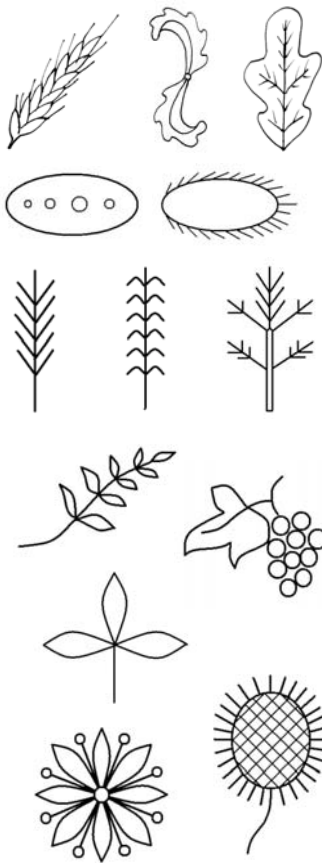
Вербова гілка – в Україні символ Квітної неділі.

Виноградна китиця – товариство, спільнота, окремо християнська, і вірна любов.

Трилисник – безсмертність і вічна любов, а в християн Свята Трійця.

Лелія – непорочність і скромність молодії.

Соняшник – символ життя і Божої любові.

Klasje žitarica - neporočnost Bogorodice, također i prekršćanski simbol obilja, a rado se koristi i lišće voća kao simbol obilnog uroda.

Hrastov list – snaga i izdržljivost

Krastavac simbolizira očuvanje života jer sadrži puno vode

Motiv bora je poznat još iz trypiljske kulture, a označava vječno zelenilo, snagu, hrabrost, rast, vječan život

Krošnjasto drvo – drvo života

Vrbova grančica – u Ukrajini simbol Cvjetnice

Grozđ – simbolizira zajednicu, posebno kršćansku, a i vjernu ljubav

Trolist – besmrtnost i vječna ljubav, a u kršćanstvu – Sveto Trojstvo

Lilijan – čednost i skromnost mladenke

Suncokret – simbol života i Božje ljubavi

Когут – вісник сонця, символ доброї долі, возвеличення і обережності, мужності й плідного сімейного життя.

Курка – символ плідності

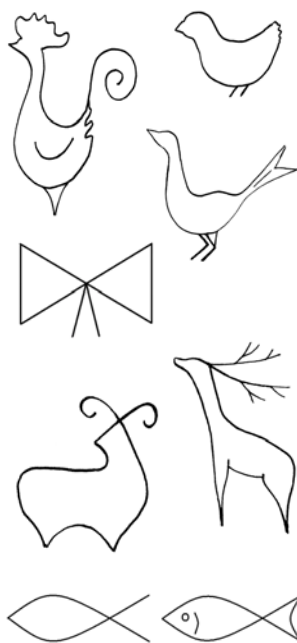
Птахи – вісники весни

Метелик – вознесення душі до безсмертності

Баран – наполегливість і гідність

Олень – символ володіння, перемоги і мужності

Риби – символи християнства, хрещення, жертви й оновлення сил

Pijetao – vjesnik sunca, simbol dobre sudbine, uzvišenosti i opreza, muževnosti i plodnog obiteljskog života.

Kokoš – simbol plodnosti

Ptice – vjesnici proljeća

Leptir – uzdizanje duše k besmrtnosti

Ovan – upornost i dostojanstvo

Jelen – još od trypilljske kulture simbol je vladavine, pobjede i muževnosti

Ribe – simboli kršćanstva, krštenja, žrtve i obnove snage

Вовчі зуби – прихильність, мудрість і міцне володіння

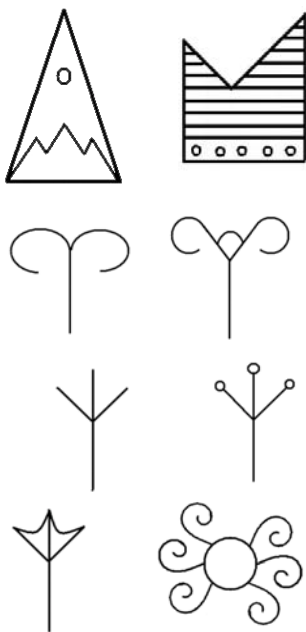
Роги – благородність, мудрість, триумф, а також і мужність

Баранячі роги – опір, наполегливість і гідність

Курячий слід – захист і навчання молоді

Гусячий слід – пильність

Павук – терпеливість, мистецтво й виробництво

Vučji zubi – odanost, mudrost i čvrsta vlast

Rogovi – plemenitost, mudrost, trijumf, a također i muževnost

Ovnovi rogovi – otpor, upornost i dostojanstvo

Kokošje stope – zaštitu i poduku mladih

Gušćje stope – budnost

Pauk – strpljenje, umjetnost i radinost

ПРО ЛИПОВЛЯНСЬКІ ПИСАНКИ

O LIPOVLJANSKIM PISANICAMA

/... Липовляни знаходяться на межі Славонії, між містами Кутина і Новска. Більшість українців переселилася сюди протягом сорока років – від 1894 до 1934 рр. У часі заснування в Липовлянах греко-католицької парафії 1909 р. вона налічувала 550 вірних. (Дуже цінні і детальні дані на цю тему містяться в книжці о. Романа Миза «Українці в Липовлянах і Нові Субоцькі», Вуковар 2004 р.) Частина українців, які називаються лемками, тут населилися з повіту Ясло на Лемківщині в Польщі, а частина з Галичини в Україні.

У переписі населення з 2001 р. в Сисачко-Мославській жупанії (області) українцями записалися 309 мешканців, з котрих більшість живе якраз в Липовлянах.

Новіші дані на цю тему люб'язно подав (кінцем травня 2007 р.) липовлянський гкт. парох о. Ярослав Лещишин († 14.03.2009. – приміт. авт.) З усіх парафіян 306 є українцями. З огляду на те, що певні деталі службово не реєстровані, їх можливо лиш оцінити на основі безпосереднього знайомства з парафіянами. Так о. Лещишин вважає, що від згаданої загальної кількості парафіян-українців майже половина за походженням з Лемківщини. (У цій парафії живе ще лиш одна особа, котра народжена на Лемківщині. Це пані Текля Явільяк, дівоче Константкевич)

Відразу після переселення українці швидко злилися з оточенням, так що не збереглися ані лемківська, ані галицька хатня архітектура. Але в колі сім'ї і в релігійному житті збереглися деякі особливі традиції. Так, лемки затримали свій тип акафісту (*Акафіст – частина літургії з молитвами й наспівами в честь Христа, Богородиці або святих; а в тій нагоді обов'язково стотий, що і означає зречка назва.*) Особливі, самобутні елементи мають і в святкуванні релігійних свят,

/...Lipovljani se nalaze na rubu Slavonije, između Kutine i Novske. Glavina Ukrajincea doseljavala se u ovo područje protegom četrdeset godina – od 1894. do 1934.. Pri osnivanju grkokatoličkog Lipovljansko-moslavačkog dušobrižništva sa sjedištem u Lipovljanima, godine 1909., spomenuta župa je imala oko 550 vjernika. (Vrlo vrijedni i detaljni podatci na ovu temu obuhvaćeni su u knjizi o. Romana Myza „Ukrajinci u Lipovljanima i Novoj Subockoj“ – Vukovar 2004.) Dio Ukrajincea, koji se još zovu i Lemkima, doselio se iz okruga Jaslo na Lemkivščyni u Poljskoj, a dio iz Galičije u Ukrajini.

U popisu pučanstva 2001. god. u Sisačko-moslavačkoj županiji, Ukrajincima se očitovalo 309 žitelja, od kojih je glavina upravo u Lipovljanima.

Noviji podatci na ovu temu susretljivo su dobiveni (krajem svibnja 2007.) od lipovljanskog gkt. župnika o. Jaroslava Leščešena († 14.03.2009. – prim.aut.) Od župljana, njih 306 su Ukrajinci. S obzirom da određene pojedinosti nemaju službenu evidenciju, njih je moguće tek procijeniti na osnovi izravnog poznavanja župljana. Tako, o. Leščešen procjenjuje da je od navedenog ukupnog broja njegovih župljana Ukrajincea, njih oko polovina podrijetlom iz Lemkivščyne. (U ovoj župi živi još samo jedna doseljenica tj. osoba koja je i rođena u prapostojbini, u okrugu Jaslo – Teklja Javiljak, rođ. Kostantkevyč).

Odmah po doseljenju, Ukrajinci su se brzo uklopili u okruženje, tako da se nisu očuvali elementi ni galičijske ni lemkivske kućne arhitekture. No unutar obiteljskog i vjerskog života, pojedine svojstvenosti su sačuvane. U tom smislu, Lemki su zadržali svoj oblik akafista (*Akafist - dio u bogoslužju s molitvama i napjevima u čast Krista, Bogorodice ili određenih svetaca, a u toj prigodi obvezno je stajanje, od čega i potječe grčki naziv.*) Specifičnih elemenata imaju i prigodom vjerskih blagdana,

а також плеають і свою традиційну кухню, у той час, як інші світські звичаї занедбані, навіть і ті, що звичайно найдовше зберігаються – весільні. У музиці зберегли лиш малу кількість лемківських пісень, які виконують так, як їм притаманно, лемківською говіркою. Щоб ці пісні і далі збереглися, включили їх у репертуар хору липовлянського КПТ українців «Карпати». Природна асиміляція неминуха, але щодо самосвідомості, у лемків асиміляція повільніша, ніж у решти українців. Тому в народі навіть існує крилатий вислів: «Твердий, мов лемко!».... /

Вищенаведена цитата взята з розділу «Традиція і говірка лемків в Липовлянах» з видання: Алекса Павлишин, «Малий словничок лемківської говірки української мови», Загреб 2007.

Безперечно, що писанки липовлянських українців щодо комбінації кольорів, техніки розпису й форм істотно відрізняються від писанок з традиції їхнього оточення. Знову ж таки, в рамках згаданої етнічної традиції майже цілком переважає специфічна техніка, яка в українців стрічається лиш у лемківській традиції. А це малювання розтягнутими крапельками розтопленого воску, яке удосконалене до філігранної неперевершеності. Невелике відхилення від цієї форми буває під впливом традиції українських переселенців з Галичини, насамперед тих, які в Липовляни додатково переселилися з Боснії.

Згадане липовлянське писанкарство за технічною формою можна поділити на групи, які творяться комбінацією рівного або рельєфного розпису крапельками, котрі можуть бути і ширші, якщо кладуться малим пензлем або пліскатим патичком, а до того і фарбуванням в один або більше кольорів. У рівному розписі на кінці віск зчищають.

а također i tradicijsku kuhinju, dok su drugi svjetovni običaji nestali, pa čak i oni koji se inače najdulje održavaju – svadbeni. U glazbi, sačuvali su tek manji broj lemkivskih pjesama, koje izvode na njima svojstven način s lemkivslim izgovorom. Da bi se ove pjesme obnovile i sačuvalе, uvrštene su u repertoar zbora lipovljanskog Kulturno-prosvjetnog društva Ukrajinaca „Karpati“. Prirodna asimilacija je neminovna, no glede identiteta ona je kod Lemka čak nešto i sporija nego kod ostalih Ukrajinaca. U tom smislu, u narodu čak postoji i fraza „Tvrđ kao Lemko!“..... /

Gornji citat uzet je iz poglavlja „Tradicija i govor Lemka u Lipovljanima“ iz edicije: Aleksa Pavlešin, „Mali rječnik lemkivskog govora ukrajinskog jezika“ – Zagreb 2007..

Nedvojbeno je da se pisanice lipovljanskih Ukrajinaca po kombinaciji boja, tehnici ukrašavanja i motivima, bitno razlikuju od pisanica koje su u tradiciji njihovog okruženja. Pak, unutar spomenute etničke tradicije, skoro sasvim prevladava specifična tehnika koja se i kod Ukrajinaca susreće samo u lemkivskoj tradiciji. To je oslikavanje razvučenim kapljicama rastaljenog voska, koje je dovedeno do filigranskog savršenstva. Izvjesno odstupanje od ove forme je pod utjecajem tradicije ukrajinskih doseljenika iz Galicije, a od njih, prvenstveno onih koji su se u Lipovljane naknadno doselili iz Bosne.

Spomenuto lipovljansko pisankarstvo može se po tehničkoj formi podijeliti u grupe koje nastaju kombinacijom plošnog ili reljefnog oslikavanja kapljicama, koje mogu biti i šire, ako se nanose malim kistom ili plosnatim štapićem, te jedno ili višebojnog bojanja. U plošnom oslikavanju, nanoseni vosak se naknadno uklanja.

У рельєфному розписі, який роблять шпилькою або шпичастим патичком, основа переважно однокольорова, нанесені крапельки не стирають, а додаткова декоративність досягається завдяки перегріванню воску, щоб потемнів від коричневого до чорного кольору. Діапазон обробки сягає від простих до дуже багатих форм.

Щодо фарб, переважно використовують фабричні і фарби, здобуті розмочуванням паперу для штучних квітів. Природні фарби з рослин вживають рідко, а символіці кольорів не приділяють уваги та використовують їх просто декоративно.

У рельєфному розписі особливо цікава плетена стрічка як специфічний тип безконечника.

У формах про давні символи й космоморфні ідеограми можемо лиш здогадуватися, із зооморфних появляється лиш стилізована ластівка, християнських символів майже нема, а з декількох геометричних форм домінують фітоморфні форми стилізованого листа і квітів.

З цього можна зробити висновок, що в лемків традиція писанкарства походить з молодшого християнського часу, а форми зумовлені хліборобним способом життя на Лемківщині.

З огляду на те, що специфічного типу лемківське писанкарство виявилось дуже витривалим і стійким на вплив оточення і плин часу, і якби в хорватських регіонах були знайдені подібні традиційні форми писанок, то можливо б був ще один додатковий знак давньої історичної пов'язаності лемків і білих хорватів.

У рельєфном осликванні, яке се ради главицом прибадаче или заоштреним штапицем, основа је углавном једнобојна, нанесене капљице се накнадно не уклањају, а додатна декоративност се постиже термички постигнутим затамњивањем воска од свијетлости преко тамније до црне нијансе. Распон дорађености је од једноставних до врло китњастих форми.

Гледе боја, користе се углавном комерцијалне и боје добивене испирањем обојеног крѣпа-папира. Природне боје од раслиња користе се врло рјетко, а симболи боја се не придаје посебан значај те се користе као чисто декоративни елемент.

У рельєфном осликванні посебно је занимљива уплетена врпца као специфичан облик бесконачне линије.

У мотивима, давни симболи и козмоморфни идеограми се дају тек наслутити, од зооморфних појављује се тек стилізована ластавица, кршћанских симбола скоро да и нема, а уз понеšto геометријских мотива доминирају фитоморфни мотиви стилізованог лишћа и цвјетова.

Из овога би се могло закључити да је традиција осликавања писаница у Лемка настала у млађе кршћанско вријеме, а мотиви су увјетовани пољодјелским начином гоподарског живота на Лемкившћини.

С обзиром да се лемкивско писанкарство својом специфичном формом показало као врло отпорно на утјечаје окружења и тјјека времена, ако би се у хрватским регијама успјела пронаћи слична традицијска форма, можда би то била још једна додатна индикација давне повјесне повезаности Лемка и Бијелих Хрвата.

Липовлянські берегині традиції

Lipovljanske čuvarice tradicije

22

Марія Бурда
Marija Burda

26

Нада Федак
Nada Fedak

Анна Головчук
Ana Holovčuk

Міхаела і Штефіца Хошко
Mihaela i Štefica Hoško

36

Текля Явіляк
Teklja Javiljak

40

Дубравка Качмарчик
Dubravka Kačmarčik

Анкица Мркша
Ankica Mrkša

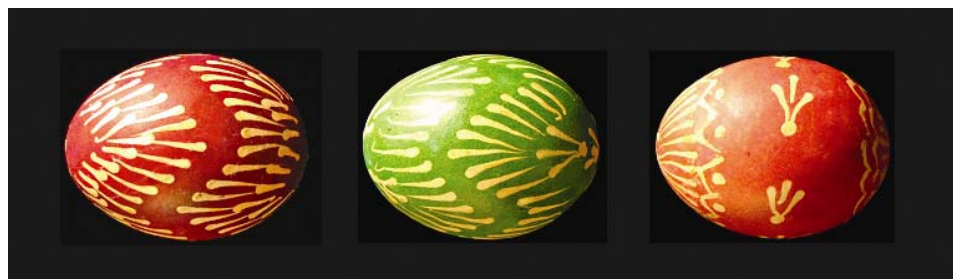

Михалька Овад
Mihaljka Ovad

Софія Овад
Sofija Ovad

34

Tihana i Marija Poljak
Tihana i Marija Poljak

*Сім'я Хошко – писанки з 2005-го р.
Obitelj Hoško – pisanice iz 2005. god.*

62

ЛИПОВЛЯНСЬКІ ПИСАНКИ	5	LIPOVLJANSKE PISANICE
ПЕРЕДМОВА	7	PREDGOVOR
ДИВО ПИСАНКИ	9	ČAROLIJA PISANICE
ОРНАМЕНТИКА ЛЕМКІВСЬКИХ ПИСАНОК	12	ORNAMENTIKA LEMKIVSKIH PISANICA
СИМВОЛІКА ПИСАНОК	13	SIMBOLIKA PISANICA
ПРО ЛИПОВЛЯНСЬКІ ПИСАНКИ	17	O LIPOVLJANSKIM PISANICAMA
ЛИПОВЛЯНСЬКІ БЕРЕГІНІ ТРАДИЦІЇ	21	LIPOVLJANSKE ČUVARICE TRADICIJE
<i>Марія Бурда</i>	23	<i>Marija Burda</i>
<i>Нада Федак</i>	27	<i>Nada Fedak</i>
<i>Анна Головчук</i>	31	<i>Ana Holovčuk</i>
<i>Міхаела і Штефіца Хошко</i>	33	<i>Mihaela i Štefica Hoško</i>
<i>Текля Явіляк</i>	37	<i>Teklja Javiljak</i>
<i>Дубравка Качмарчик</i>	41	<i>Dubravka Kačmarčik</i>
<i>Анкіца Мркша</i>	45	<i>Ankica Mrkša</i>
<i>Михалька Овад</i>	49	<i>Mihaljka Ovad</i>
<i>Софія Овад</i>	51	<i>Sofija Ovad</i>
<i>Тихана і Марія Поляк</i>	55	<i>Tihana i Marija Poljak</i>
<i>Сім'я Хошко</i> – писанки з 2005-го р.	59	<i>Obitelj Hoško</i> – pisanice iz 2005. god.

